

Een gebroken halleluja

Begin dit jaar interviewde ik Tomas Sjödin bij hem thuis, aan zijn keukentafel in Zweden. Vooral wat (en hoe) hij vertelde over het verlies van twee van zijn kinderen, raakte me diep.

Sjödin beschrijft in dit boek hoe je 'halleluja' kunt blijven zingen, zelfs als je verdwaalt in verdriet. Een openhartig en soms diepontroerend relaas, met – verrassend – klokken in de hoofdrol. Aanbevolen!

GERT-JAN SCHAAP, redacteur EO-Visie

TOMAS
SJÖDIN

EEN
GEBROKEN
HALLELUJA

Een gebroken halleluja

Sjödin, Tomas

Originally published in Sweden under the title *Ett brustet halleluja*.

Copyright © Tomas Sjödin.

Published by permission of Verbum AB, Stockholm, Sweden.

ISBN 978-90-3380-3307

ISBN e-book 978-90-3380-3314

NUR 707

c-NUR 001

Vertaling: Tanja en Eric Lagerström

Tekstredactie: Margaretha Coornstra en Marja van der Linden

Ontwerp omslag: Jore ontwerp

Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de *Nieuwe Bijbelvertaling 2021*, © Nederlands Bijbelgenootschap, 2021, tenzij anders vermeld.

© 2022 UITGEVERIJ ARK MEDIA - LEEUWARDEN

Alle rechten voorbehouden.

Ark Media is onderdeel van Royal Jongbloed Publishing.

www.royaljongbloed.com

In bevroren tuinen is het stil als op het kerkhof.

Maar wanneer je goed luistert,
hoor je een zacht kabbelend gerinkel
van ontelbare kleine klokjes in de verte.

Dat is het geluid van de stilte.
Dat is het geluid achter alle geluid.

William Heinesen,
De toren aan het einde van de wereld

Inhoud

1. Hoe ben ik hier in hemelsnaam beland?	9
2. De levenden roep ik. De doden betreur ik	27
3. Een naar binnen stromende God	37
4. Ik leef dankzij de klokken	49
5. Een gebroken halleluja	67
6. Het leven heeft een dragend idee nodig	77
7. Het is de veelheid die ons de das omdoet	83
8. Een grootse voorvechter van eenvoud	89
9. De legering die zingt	99
10. Het bevrijden van de toon	109
11. Zo ver de klank reikt	121
12. Rusten is verantwoordelijkheid nemen	127
13. Touch	137
Bonus	153
Literatuur	159

1

Hoe ben ik hier in hemelsnaam beland?

*Central Council of Church Bell Ringers,
Berkswell, Warwickshire,
30 april 2008*

The Reading Room aan de Meriden Road is stampvol. Enthousiaste klokkenluiders uit heel Groot-Brittannië beginnen aan de afronding van een geslaagde jaarlijkse conferentie, en de stemming kon nauwelijks beter zijn. Hier werd gesproken over verjonging, het opleiden van nieuwe luiders, digitalisering en nog veel meer. En nu is het mijn beurt. De voorzitter van de organisatie, Derek Sibson, had gevraagd of ik een korte afsluitende toespraak zou willen overwegen, waarin ik mijn ervaringen tijdens de conferentie kon samenvatten. Ik zei onmiddellijk ja.

En dus begin ik nu te vertellen hoe totaal onwetend ik ben op dit gebied en hoe moeilijk het was om ze thuis uit te leggen wat ik eigenlijk ging doen in Engeland. Er wordt vrolijk gegrinnikt in het klokkenluiderspubliek. Ze vinden het wel leuk om raar te zijn.

Ik ga verder: 'Nu ik de hele conferentie heb meegemaakt, besef ik dat het nog moeilijker zal zijn om uit te leggen wat ik

hier heb uitgevoerd.' Bij die woorden barst er een beheerst gejubel uit in de zaal.

Ik oogst een onverdiend warm applaus voor mijn vijf minuten durende toespraakje. En nu ik hier sta, glimlachend van de een naar de ander en warme blikken uitwisselend met deze fantastische dames en heren, dringt zich plotseling de gedachte op:

Hoe ben ik hier in hemelsnaam beland?

Göteborg op een zondag, een paar jaar geleden. Mijn vrouw, Lotta, moest vroeg in de kerk zijn. Ik reed mee en maakte van de gelegenheid gebruik om een kopje koffie en een broodje te halen bij 7-Eleven. Ik heb een zwak voor zomerochtenden in de binnenstad. Waar wij wonen, in Noord-Hisingen, verlopen doordeweekse dagen, het weekend, de ochtend en de avond in ongeveer hetzelfde tempo. Tenminste, zo lijkt het. In de stad voel je de overgang beter. In het bijzonder op een vroege zondagochtend is dat duidelijk merkbaar. Feestvolk en kerkvolk lossen elkaar af. Er zit maar een paar uur tussen de laatste gasten van de nachtclubs en de eerste kerkbezoekers. Rond acht uur zijn de straten bijna helemaal leeg.

Er heerste een heerlijke stilte op het plein, Grönsakstorget. Ik kreeg het gevoel dat de treinen langzamer reden dan gewoonlijk, dat de vogels geluidsdempers hadden en dat de schoonmaakploegen hun veegwagens op halve kracht lieten rijden. De stad was gewoon nog niet helemaal wakker en wilde liever niet gestoord worden. Ik bleef lang zitten.

Na de koffie en de ochtendkrant stak ik de Rosenlundsbrug schuin over; precies op het moment dat de kerkklokken van de Hagakerk begonnen te luiden om mensen bijeen te roepen voor de kerkdienst. Ik had ze natuurlijk al heel vaak

gehoord, ze hadden al meer dan honderd jaar hun oproep laten horen over Haga en de Vasastad. Maar ondanks het feit dat ik ruim vijfentwintig jaar in deze wijken heb gewoond, gewerkt, gekerkt en rondgelopen, was de klank me nog nooit zo opgevallen als nu. Het was alsof iemand me had geroepen, iemand die ik wel kende maar een lange tijd niet had gezien.

Ik hield halt op de brug en zonder dat ik erbij nadacht, bleef ik daar stilstaan als voor een meditatie. Iets in het ritme en de doffe, zware klank liet mij gedurende enkele ogenblikken al het andere vergeten. Ik luisterde alleen maar.

Eerst een slag van de ene klok, die iets lichter van toon was, en daarna nog een slag. Vervolgens viel de tweede klok in, wat donkerder van klank, die zijn tonen deed neerdalen op de aarde; ze daalden meer dan dat ze stegen. Weldra vermengden hun stemmen zich tot een lied dat met niets te vergelijken was. Het was niet alleen maar mooi, er zat een disharmonie in die verder reikte dan schoonheid reiken kan: tot in het gebroekene. Het geluid weerkaatste tussen de muren van de huizen, de heldere slagen en de minder precieze boventonen werden al snel omgeven door een glinstering van geluid dat heel het gigantische luchtruim vulde tussen de pedagogische academie, het belastingkantoor, de Hagakerk en de Smyrnakerk.

Ik leunde tegen de reling van de brug en nam de rondwerfelende geluidsglinstering op in mijn lichaam. Misschien was ik moe, misschien verdrietig, of misschien wel geen van beide, maar ik kon me onmogelijk goed houden. Er gleed een traan uit mijn oog. Hij viel in het kanaal en verdween in het stromende water. Ik weet niet waar hij naartoe ging, maar bij mij gingen de sluisdeuren open; de tranen stroomden over mijn wangen.

Toen de klokken stopten, zweeg het geluid niet. De echte slagen hoorde je niet meer, maar de glinstering bleef in de lucht hangen als een soort aanwezigheid, weliswaar niet langer zodanig waarneembaar dat je zou kunnen zeggen ‘Hoor je dat?’; maar nochtans onmiskenbaar.

Alles bij elkaar duurde het misschien vijf of tien minuten, ik weet het niet. Zou ik het op een afstandelijke en feitelijke manier beschrijven, dan zou ik zeggen dat het fascinerend was. Met een romantischer woordkeuze zou ik kunnen zeggen dat het lied van de kerkklokken me aangreep of ontroerde. Uitgedrukt in geestelijke termen aarzel ik niet om te zeggen dat ik me aangesproken voelde.

Met dergelijke ervaringen kun je op meer dan één manier omgaan. Je kunt verdergaan alsof ze geen betekenis hebben, of je kunt de belevenis de ruimte geven in je gedachten, als iemand die zojuist aangesproken is en verwacht dat er misschien nog meer komt. Ik besloot voor het laatste te kiezen, met het eenvoudige voornemen om me te verdiepen in de wereld van de kerkklokken en te zien wat dit mij kon geven.

Op die zondagochtend begon een van de leukste en verdrietigste schrijfperiodes in mijn leven tot dan toe. Zonder vooringenomenheid een ingeving van één moment volgen kan, als het meezit, je leiden tot het punt waarop je terugkeert als een enigszins veranderd mens. Maar ook tot een punt waarop je nooit meer terugkeert. Misschien is het belangrijkste niet altijd wát je onderzoekt, maar dat je volhardt in je onderzoek.

Laatst las ik ergens dat het woord ‘persoon’ onder andere betekent: ‘iemand door wie het klinkt’¹. Dat weetje heeft

---

1 Het Latijnse *per* betekent ‘door’ en het Latijnse *sonare* betekent ‘klinken’.

mijn enthousiasme voor het verkennen van het ‘klokken-spoor’ nog groter gemaakt.

‘Waar schrijf je over?’ vroegen enkele vrienden in die periode.

‘Kerkklokken’, luidde mijn antwoord. De meesten leken te denken dat dat mijn manier was om te zeggen dat ik het er liever niet over wilde hebben. Dat gold niet voor Roger, de boekhouder van de Smyrnakerk, waar ik ook werk. Toen ik hem vertelde over mijn plannen dat ik wilde uitzoeken wat de klokken te vertellen hebben over het lied van de ziel, zei hij, zonder ook maar op te kijken van zijn boekhouding: ‘Dat klinkt buitengewoon interessant, bijna spannend.’

Wie een van mijn eerdere boeken heeft gelezen, weet dat mijn broer een soort speurhond is. Als ik hem laat snuffelen aan een onderwerp dat mij op dat moment boeit, duurt het zelden lang voordat hij een of ander spoor heeft gevonden. Zijn reukzin grenst aan het bovennatuurlijke, en ik ben hem eeuwig dankbaar. In de eerste plaats omdat hij mijn broer is, en in de tweede plaats omdat hij door de Voorzienigheid begiftigd is met dit onschatbare talent.

Ongeveer een week na het Haga-moment vroeg ik hem tijdens een telefoongesprek te hulp.

‘Waar gaat het over?’ vroeg hij.

‘Kerkklokken’, antwoordde ik.

‘Kerkklokken?’ herhaalde hij, met een zekere verbazing in zijn stem.

‘Kerkklokken’, herhaalde ik op mijn beurt. Ik vertelde hem dat ik alles wilde onderzoeken wat interessant zou kunnen zijn: klokken, klokkenluiders, materiaal en klokkenluiderstradities.

Zelfs het klokkentouw, als zou blijken dat het iets wezenlijks te vertellen had.

Mijn broer is gelouterd door al zijn ervaring en vriendelijk van aard. Hij zei dat hij het leuk vond klinken en beloofde dat hij zou doen wat hij kon.

Op mijn verjaardag kwam er een pakket dat was ingepakt met een zorgvuldigheid die je alleen bij bibliofielen tegenkomt, een beetje zoals een Russische matroesjka-pop, maar dan zonder al die Russische vrouwtjes. De buitenlaag was van stevig karton met breed, bruin plakband, in afmetingen die zouden volstaan om Chinees porselein over de wereldzeeën te vervoeren. Daaronder een nieuw pakket, deze keer van grijs papier en met het soort tape dat je tegenwoordig nooit meer ziet: papieren tape met een voorgelijmd oppervlak dat je moet bevochtigen met water. Mijn vader had zo'n plakbandapparaat 'op de zaak', zoals hij het werk noemde, een ijzeren monster dat hij met regelmatige tussenpozen moest bijvullen met water en dat een eigenaardige, niet te beschrijven geur had. Als je die eenmaal hebt geroken, vergeet je die nooit meer. Precies zo rook het pakket van mijn broer. Niet voor niets verleende iemand hem ooit het predicaat 'de ongekroonde meester van de verpakkingskunst'.

Binnen in het grijze papieren pakket zat een ander pakket, ditmaal in cadeaupapier anno 1943. Daarin zat het boek *Klockaren, i helg och söcken* (Klokkenluider, in het weekend en door de week), van een schrijver genaamd Hilmer Wentz. Op de cover stond een suggestieve tekening van een klokkenluider in actie, in de kapel van het kuuroord Mösseberg.

Wat ik nog niet kon vermoeden, was dat dit boek het eerste was van wat een kleine collectie zou worden, die een van mijn vrienden later 'vreemd' noemde. Die verzameling herbergt van alles, van merkwaardige kleine geschriften als *De*

klokkeluiders van Kristinehamn en Varnum tot aan elkaar geniete documenten als *Klokkeluiderstadities in Zweden*. Tijdens het lezen betrad ik een voor mij geheel onbekende wereld van geschiedenis, handwerk, legenden, interessante en soms ook totaal irrelevante feiten. Ik besloot al snel om van de theorie naar de praktijk te gaan. Ik wilde de klokken in de Hagakerk van dichtbij bekijken.

De gelegenheid daartoe deed zich een paar weken later voor, toen mij werd gevraagd om een aantal toespraken te houden tijdens een conferentie die zou plaatsvinden in zowel de Hagakerk als de Smyrnakerk. Toen we elkaar ontmoetten in de sacristie om van gedachten te wisselen over de openingsdienst, beantwoordde iemand een praktische vraag met: 'Dat regelt Anders, de koster.' Ik concludeerde dat de man die mij toegang zou kunnen verschaffen tot de klokkentoren dus Anders heette.

Alle medewerkers stonden langs de wanden in de nauwe sacristie toen de voornoemde koster binnenkwam. We wisselden blikken van herkenning en hij kwam naast mij staan.

'Ben jij wie ik denk dat je bent?' fluisterde ik terwijl de presentatie nog bezig was. 'Mijn buurman verderop langs de grindweg?'

Hij knikte. Ondanks dat we zo dicht bij elkaar wonen, hadden we elkaar alleen ontmoet op het jaarlijkse straatfeest, wanneer we de straat aan beide zijden afsluiten met een touw en lange eettafels dekken.

Na de dienst vertelde ik hem dat ik bij gelegenheid graag de kerkklokken zou willen zien, en hij antwoordde dat ik welkom was wanneer ik maar wilde.

Na enkele telefoongesprekken ontmoetten we elkaar in het Hagapark, precies op het moment dat de eerste zonnestralen